

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Jenter og gutter i forandring?

Nielsen, Harriet Bjerrum; Rudberg, Monica

DOI (link to publication from Publisher):
[10.5278/freia.14136842](https://doi.org/10.5278/freia.14136842)

Publication date:
1994

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Nielsen, H. B., & Rudberg, M. (1994). *Jenter og gutter i forandring?* Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold, Aalborg Universitet. FREIA's tekstserie No. 16 <https://doi.org/10.5278/freia.14136842>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

**Harriet Bjerrum Nielsen og
Monica Rudberg**

Jenter og gutter i forandring?

FREIA

*Center for Kvindeforskning i Aalborg
Institut for Samfundsudvikling og Planlægning
Aalborg Universitet
Fibigerstræde 2
9220 Aalborg Ø.
Tlf.: +45 98-158522 Fax.: +45 98-153298*

**Tekst
August 1994**

16

**Harriet Bjerrum Nielsen og
Monica Rudberg**

Jenter og gutter i forandring?

Denne artikkel er en lett endret versjon av artiklen "Girls and Boys in Change?" fra antologien Psychological Gender and Modernity, Oslo Universitetsforlaget 1994

Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudberg:
Jenter og gutter i forandring

Tekst udgivet af
FREIA, Center for Kvindeforskning
Institut for Samfundsudvikling og Planlægning
Aalborg Universitet
Fibigerstræde 2
9220 Aalborg Ø
Tlf. 98-158522

Tryk: Kopicentralen AUC, 1994

Layout: Inger Jensen og Ellen Nyrup Pedersen

ISSN: 0907-2179

FREIA's tekstserie indeholder foreløbige arbejdstekster, papers til konferencer og seminarer, projektbeskrivelser, foredragsmanuskripter, kapitler fra bøger mv. lavet af forskere med tilknytning til FREIA eller forskere, som har besøgt centret. Formålet med tekstserien er at udbrede kendskabet til FREIA's aktiviteter både internt og eksternt. Redaktører af serien er Ann-Dorte Christensen og Ruth Emerek. Teksterne kan bestilles ved Institut for Samfundsudvikling og Planlægning, tlf. 98-158522 lokal 2452.

FORORD

I april 1994 var FREIA, Center for Kvindeforskning ved Aalborg Universitet, vært for den fjerde årskonference i Foreningen for Kvinde- og Kønsforskning i Danmark.

I den anledning har vi optrykt fire af plenumforedragene i FREIA's skriftserie. Det drejer sig om:

- Anna-Birte Ravn: *Kønsarbejdsdeling - diskurs og magt*. Tekst nr. 13.
- Bente Rosenbeck: *Med kønnet tilbage til den politiske historie*. Tekst nr. 14.
- Jytte Bang og Susanne Stubgård: *Piger og fysik i gymnasiet*. Tekst nr. 15.
- Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudberg: *Jenter og gutter i forandring*. Tekst nr. 16.

Det sidste plenumforedrag - Anette Warring: *Tyskerpiger - køn, nationalitet og seksualitet* - er publiceret i tidsskriftet "Kvinder, Køn og Forskning" nr. 2, 1994.

Ann-Dorte Christensen
Ruth Emerek
Marianne Rostgård

1. Introduksjon

Hva skjer med kjønnet i det moderne samfunn? Når man diskuterer det spørsmålet får man enten inntrykk av at det ikke skjer noe som helst (eventuelt går tilbake, jf Backlash) eller at kjønnet er i ferd med å gå i total oppløsning - at det bare dreier seg om en lek, en maskerade som man kan gå inn og ut av etter forgodtbefinnende. Da vårt pågående prosjekt "Jenter og gutter i forandring" ble introdusert for de 18-åringer som skulle være våre forskningsobjekter, ble vi straks døpt "kjønnsrolle-damene" og jentenes reaksjoner delte seg i to: Den ene gruppen foret oss straks med historier om dominerende og mannsjåvinistiske gutter i klassen - "vi blir virkelig skuffa om dere ikke legger merke til deres skjulte herskerteknikker!". Den andre gruppen hørte på oss med et høflig overbærende smil og lurte på hvordan i alverden vi ville kunne forstå noe som helst om moderne ungdom med et så anakronistisk begrep som kjønnsroller - "individuelle forskjeller er mye mer betydningsfulle enn hva slags kjønn vi har, ihvertfall på denne skolen" sa de. Naturligvis viste det seg at begge gruppene hadde rett: sosialt og psykologisk kjønn er **både** gjenkjennelig på tvers av generasjonene **og** samtidig under konstant forandring.

Dagens ungdomsgenerasjon har vokst opp i og med nye kjønnsrollemønstre. De har i stor utstrekning hatt yrkesaktive mødre og for noens vedkommende også mer nærværende fedre. De har dessuten vokst opp i en tid hvor likestilling har vært programfestet politikk på den politiske arena, ustopkelig debatt- og kamptema på den private og kulturelle arena, og en del av den didaktiske målsetting på den pedagogiske arena. Vi har altså en generasjon som ikke alene er vokset opp med daginstitusjoner, men som også etter mye sannsynlighet har vært eksponert for likestillingspedagogiske prosjekter helt fra førskolealderen av.

Hva har dette betydd for kjønn som sosialt og psykologisk fenomen for denne generasjonen? Vi skal ta utgangspunkt i jentene, men etterhvert også ta med guttene. For vi kan ikke forstå jenter uten gutter og ikke gutter uten jenter. De to kjønn er hverandres utviklings- og eksistensbetingelser.

2. Et glimt av gymnasjenter 1991

I løpet av 1991 observerte vi i flere gymnasklasser (almenfaglig linje) på to Oslo-skoler. Noen av jentene, deres mødre og mormødre ble også utvalgt til intervju.

På den ene skolen, en drabantbyskole dominert av elever fra arbeiderklasse og lavere middelklasse, var bildet av jenter og gutter i 3. klasse nokså tradisjonelt - svarende til de klasseromsstudier som viser stille, venninneorienterte jenter og gutter som med stor selvfølghet fyller klasserommet med lyd og bevegelse. På den andre skolen, en gammel aura-rik sentrumsskole med barn fra den intellektuelle middelklassen, var bildet til dels annerledes og forvirrende: På den ene siden var kjønn slik det kom til syne f eks i klasseoffentligheten ganske så **forandret**, på den andre siden var det likevel **gjenkjennelig**, og på den tredje siden var kjønn faktisk enda mer synlig og **tydeliggjort** enn på drabantbyskolen.

På hvilken måte var kjønn forandret? En del av jentene framtrådte mye mer som autonome individer hvor offentligheten er en helt selvsagt arena for utfoldelse. De er aktive, høytalende og selvhevdende og trenger ikke venninner som er enige med seg for å hevde et standpunkt. De kan rose seg selv uten å rødme: "Det faget er jeg virkelig flink til!" Og de eksponerer også andre sider som vanligvis er blitt forbundet med gutters væremåte i klasserommet, som offentlig vitsing, kvikke bemerkninger

til læreren, og stor teft når det gjelder å "ro seg i land" når man egentlig ikke vet noe om det man blir spurt om. Det er viktig å notere seg at denne offensive stil ikke gjelder alle jentene - men at det faktisk synes å foregå en ganske sterk polarisering mellom den tredjedel av jentene som aldri sier noe, og den tredjedel som er aktive. Herigjennom oppstår også en ny grobunn for splittelse mellom jenter (noe de stille jentene klager på, mens de aktive jentene mener at de er i sin fulle rett til å utfolde seg selv om det betyr at "noen" ikke kommer til orde). Også her ser vi altså det fenomen at kvinnefrigjørelsen skaper nye forskjeller **mellom** kvinner. Og det er viktig å være oppmerksom på at de "nye jenter" vi analyserer her i denne artikkelen dermed ikke representerer "alle" unge jenter, men utgjør en tredjedel av jentene på den ene skolen.

At disse jentene var "nye", betød på ingen måte at de ikke samtidig var tydelig gjenkjennelig, **som** jenter. I neste øyeblikk sitter disse jentene med armen om hverandres hals, stryker hverandres hender og plukker i hverandres hår i positurer som mest av alt minner om avlusende apemødre. De er fortsatt opptatt av personlige relasjoner, personlig oppmerksomhet, følelsesmessig nærhet. Den offentlige framtrede er blandet opp med ymse jentesysler: man har et innlegg om evolusjonsteori mens man filer negler, man uttaler seg om syndefallets mannsbias mens strikkepinnene klirrer. Og akkurat som man ikke skammer seg over på patriarkers vis å gripe ordet i forsamlinger, så unner man seg selv litt egenadministrert moderlig omsorg: bordet er fullt av frukt, småkaker og varm te (mens guttene i høyden tar en drops). Disse jentene skal både ha barn, karriere og fritidsaktiviteter - som en selvfølge. Kanskje dette spill på flere hester gjør at jentene fortsatt synes å forholde seg mer jordnært til sakene, mens en del av guttene gjerne kaster seg ut i prinsippdiskusjoner og de store eksistensielle gåter. I klasser og fag hvor jentene dominerer resulterer det i at samtalen ofte får et noe hverdagslig preg, hvor det er mer vanlig å bringe sin personlige tilstand, egne erfaringer og moralsk/politisk kritikk på banen. Mens guttene ofte virker

som om de spiller et slags diskusjonsspill, hvor det ikke er så viktig å mene det man sier som å si det godt.

Samtidig som jentene oppviser nye kombinasjoner av det vi pleier å forstå som "mannlighet" og "kvinnelighet", er det lite som tyder på at kjønnet er iferd med å gå i oppløsning eller miste kulturell og psykologisk betydning. Det er faktisk heller slik at kjønnet i en viss forstand blir tydeliggjort gjennom disse forandringene. Det viser seg på flere måter:

1) Jentenes kjønn blir mer synlig nettopp fordi det eksponeres i en offentlig verden. Hangen til fortrolighet og intimitet venninner imellom blir ikke lenger et prosjekt som henvises til kriker og kroker (jfr McRobbie & Garbers (1975) analyser av "bedroom culture"), det er faktisk noe som ofte nærmest demonstreres for et publikum. "Er det noen som har en tampon å bomme bort?" roper jentene tvers gjennom klasserommet i friminuttet. Venninneintimitetens er blitt et offentlig prosjekt, noe som sannsynligvis også henger sammen med at jenters verdier og væremåter er blitt ideologisk gangbare på en ny måte. (Jfr den moderne tampongreklamens mye mer offensive demonstrasjon av det intimt kvinnelige).

2) Men også som seksuelle kjønn framtrer disse jentene tydelig for oss: De eksponerer ofte kroppene sine i tights og tettsittende bodystockings (også de som kan tenke seg en slankekur) - og en feminin og seksualisert klesstil kan veksle med tilnærmet unisex-stil. Vi ser også kjønnets tunge nærvær i den intense kliningen som forgår rundt omkring på de mest offentlige steder - en klining som jenta etterpå kan kommentere til observatøren med et fornøyd smil: "Det var deilig!" for så å gå tilbake til pulten og matteboka. Det er også interessant å notere at disse "tydeliggjøringene" av kjønn **ikke** var å se på den mer "tradisjonelle"

skolen. Her ble venninneintimitet ikke demonstrert offentlig, og det var t o m sjeldent å se gutter og jenter holde hverandre i hånd.

3) Tydeliggjøringen av kjønn ser vi også i en økt polariseringen av gutter og jenter i klasseoffentligheten: Det gjelder ikke bare (eller en gang først og fremst) i forhold til likestillingstemaer, men er noe som gjennomsyrrer alle diskusjoner (om miljø, innvandring, psykologiens berettigelse og litteraturanalyse status i norskundervisninga. Ofte synes det nesten å være tale om regelrett kjønnskamp - og i viss utstrekning handler det om at kjønnene faktisk **har** forskjellige "meninger" om verden (jf trenden generelt med at jenter går til venstre og gutter til høyre når det gjelder politiske verdier og holdninger (se f eks Togeby 1993 og Christensen 1994). Men disse forskjellige "meningene" kan likevel ikke forklare det faktum at disse kjønnpolariserte diskusjonene har en slik overopphetet stemning: De har mye sterkere innslag av uforsonlighet og hatskhet enn kjønnsinterne diskusjoner hvor **samme** meningsforskjeller er til stede (Kleven 1993). Samtidig som denne offentlige polarisering skjer, påpeker flere av jentene at de privat er gode venner med noen av sine verste guttemotstandere som de beskriver som "egentlig innmari søte".

3. På hvilken måte er unge jenter "nye"?

Hvordan skal vi forstå dette motstridende bilde? For det første kan vi konstatere at jentenes oppfatning av kjønn og kjønnsroller er koblet til kvinnebevegelsens og den moderne likestillingsdebattens synliggjøring av kjønn. Å prøve å konstruere seg selv som kjønn uavhengig av denne diskusjonen er i dag sannsynligvis noe nær en umulighet - eller i hvertfall et tegn på sterk marginalisering. Dette betyr selvsagt ikke at man trenger å definere seg som "kvinnesakskvinne" eller "machomann", bare at man må forholde seg til den på en eller annen måte og konstruere sitt kjønn i forhold til den.

Mange av de jentene som vi observerte var politisk radikale, og faktisk også nokså "kvinnesaksbevisste". De påstår f eks at klassens minoritet av gutter - som sjelden åpner munnen i klasserommet og som sitter og ser ut som om de helst ville vært et annet sted - utøver herskertechnikker og mannsdominans. Men selv om det feministiske vokabularet er i orden og sympatien for kvinnekampen er seriøs nok - omfattes den også med en dash av munter ironi. Når en jente holder et brennende foredrag i klassen om kvinners lidelser (omfattende alt fra voldtekt til husmoreksem fra Adams tid og framover) reagerer de tilstedeværende gutter med øredøvende taushet og himmelvendte blikk. Og jenta avslutter det hele med et stort og avvæpnende smil: "Det er viktig dette her. Hulk! Hulk!". Så er det kanskje ikke helt hennes kamp når alt kommer til alt - men kanskje heller en slags selvfølgelig premiss for hennes identitetsarbeid? Det den tidligere generasjonen kjempet for oppleves som en selvfølge - og derfor litt lattelig hvis det fortsatt formuleres som krav - samtidig som det legger premisser for hva slags kvinneliv disse jentene er beredt til å akseptere. Backlash kan derfor aldri - tror vi - resultere i noen fullstendig restaurasjon av den gammeldags form for mannlig dominans.

Den moderne kjønnsidentitet som disse jentene utvikler er altså ikke helt deres eget verk (går vi tilbake kan vi finne at flere av jentene har både en mor og mormor som poengterer at det alltid har vært "sterke kvinner i vår slekt"). Det ligger altså ofte en generasjonsoverført kjønnsdiskurs bak disse jentenes konstruksjon av kjønnsidentitet (i tillegg til en samtidig diskurs om likestilling). Studier viser at det ofte var 50-tallets mødre (de i kvinnepolitiske kretser ikke helt velsete husmødrene) som faktisk presset vår generasjon i retning av mer utdannelse (Åstrøm 1986). Og når vi i vår tur ble mødre var det i grunnen bare et helt selvsagt krav å videreformidle til våre døtre, de dobbeltarbeidende omkostningene til tross (noen av de intervjuete mødrene til våre jenter

føler direkte ubehag ved tanken på at deres døtre skulle velge å være hjemme).

Det nye ved de unge jentene er altså ikke konstruksjonen av en kjønnsidentitet som rommer mer enn familie, barn og omsorg. Den hadde mødrene deres også. Det nye synes heller å ligge i den forholdsvis harmoniske sameksistensen mellom tidligere konfliktfylte lyster. Til forskjell fra deres mødre som ofte opplevde et slags sprik mellom ideologisk forpliktelse og personlig lyst, program og sjel, synes disse jentene ikke å havne i samme psykologiske ambivalenser. En grunn kan selvsagt være deres unge alder - de vet enda ikke hva som venter dem av motstridende krav og lyster. De kan unektelig virke naive når de avviser vår generasjons problemstillinger om nødvendige valg (eller nødvendige og slitsomme kombinasjoner) - men det er betydningsfullt at vi ser at det er en naivitet som handler om forskyvning av grensene for det selvfølgelige kvinneliv.

4. Nye relasjoner til mor og far

Det er denne fredelig sameksistens mellom hva som tidligere var konflikterende lyster, som både kan ses i klasserommet og i fremtidsvisjonene, som gjør det rimelig å anta at det også er skjedd forandringer i kjønnets psykologi. Noe som igjen kan henge sammen med de forandringer i sosialiseringsbetingelserne vi nevnte før - både i de ytre vilkårene (f eks i form av mors yrkesaktivitet og nye familiemønstre) og de psykologiske relasjonene mellom omsorgspersoner og barn. I vår bok "Historien om jenter og gutter" har vi beskrevet vi hvordan jenter og gutters psykologiske utvikling tradisjonelt har gått for seg. Her fremheves det som et kjennetegn ved jenters identitetsutvikling at de har svakere og mer flytende grenser til mor og at far i denne psykologi-

ske konstellasjon får rollen som befrier fra det tette og symbiotisk pregete forhold til mor. Far blir altså nødvendig i jentas autonomiutvikling.

I motsetning til dette kan det virke som om en del unge jenter idag opplever grensene vis-à-vis mor som mer selvfølgerlige, og at de derfor ikke nødvendigvis gjennomlever samme smertefulle løsrivelsesprosess i ungdomstiden som deres mødre gjorde. I våre intervjuer av jentene, deres mødre og mormødre sitter vi igjen med et inntrykk av at mens kvinner i den eldste generasjonen bebreider seg selv for ikke å ha vært snille nok mot sine milde og oppofrende mødre, uttrykker kvinner i mellomgenerasjonen (vår egen) oftere sinne mot mødre som ikke var snille nok mot dem. I forhold til disse ofte smertefulle fortellingene, virker mange av de unge jentenes omtale av mor som litt overbærende - men likevel nære og vennligsinnete. Både de store idealiseringer og de emosjonelle utbrudd er sjelden kost.

Som kulturelt symbol er mor også delvis annerledes enn tidligere - "mor" lukter ikke lenger av nybakte boller og varm chokolade: I en studie av Kari Vik Kleven (Jentekultur som kyskhetsbelte, 1992), ser vi f eks at "mor" beskrives som mer i pakt med det moderne samfunn enn far. Hun fremstilles som en person som "er i bevegelse og utvikling", mens fars liv oftere oppfattes som stillestående og kjedelig. Det er også rimelig å tenke seg at mødrenes egne grenser vis-à-vis døtrene er blitt tydeligere - ikke bare gjennom at de faktisk i stor utstrekning selv har et liv "der ute" - men også fordi hun tillater døtrene å teste hennes grenser i større grad enn før. En stor nyhet i den moderne barneoppdragelsen er som bekjent at man i dag har man lov å kjefte på sine foreldre og kanskje litt i motsetning til hva man skulle tro, så er det lille barnets aggressjon overfor sine omsorgspersoner psykologisk sett faktisk et instrument til å utvikle forståelse for "den andre" som subjekt med egne behov og prosjekter. Barnet oppdager jo at aggressjon ikke betyr at den andre forsvinner, og dermed vil også allmektige fantasier om den andre som

kun objekt for barnets egne behov, gradvis erstattes av gjensidig anerkjennelse (Benjamin 1990). Spesielt for unge jenter vil altså en slik kulturell avtabuisering av aggressjon overfor mor kunne få en stor betydning for muligheten til å utvikle relasjonen utover den symbiotiske hengemyr. Grensene - og dermed respekten - blir større.

Nå skal man selvsagt være oppmerksom på at nettopp fordi mor-datter forholdet er psykologisk mer komplisert enn mor-sønn forholdet, så vil vi nok se store variasjoner i unge jenters utvikling av grenser og autonomi. En norsk 3-generasjonsundersøkelse (von der Lippe og Træsdal, 1988) viser f eks at det slett ikke er noen automatisk følge at mødres yrkesaktivitet fører til større autonomi hos døtrene. Det ser ut til også å være avhengig av dels mødrenes evne til å kombinere intimitet og autonomi i relasjonen til datteren, dels en jevnbyrdig posisjon vis-à-vis far. For gutterne ser det ut til at sammenhengen mellom mors yrkesaktivitet og endret kjønnspsykologi er mer entydig positiv: f eks viser den svenske psykolog Margot Bengtssons (1990) studier at gutter med yrkesaktive mødre utvikler seg mer alsidig: de vil fortsatt gjøre karriere, men satser samtidig på barn og på å få et tettere forhold til sine barn enn deres egne fedre har hatt. For disse gutter blir ikke omsorg et kvinnesdomene som står i motsetning til et liv i den store verden. "Jeg blir gal hvis det ikke lar seg kombinere" sier en av Bengtssons unge menn - og det er virkelig historisk nytt at **menn** tenker slikt.

Når mor forandrer seg kulturelt og psykologisk skjer det sannsynligvis også noe med fars rolle i den psykologiske utviklingen. En rekke psykologiske studier opp gjennom årene antyder at farsfravær har store konsekvenser når det gjelder unge jenters utvikling av autonomi og relasjon til det motsatte kjønn: Pubertetsjenter som ikke har/har hatt noen far er både mer avhengige enn andre og kan ha problemer med å forholde seg til gutter i egen alder. Men det man kan spørre om er om dette ikke egentlig handler om fars betydning i en helt **spesifik**

psykologisk historie? Nemlig den hvor grensene til mor ikke var selvfølgelige - samtidig som de faktisk ble nødvendige på en helt ny måte i en tid hvor kvinner **skulle** være mere autonome enn før - gå ut i verden, få seg en jobb og konkurrere med menn på like vilkår. Så kanskje farsfraværets psykologiske konsekvenser i virkeligheten er en beskrivelse av et problem i **vår** generasjon, mer enn et generelt psykologisk faktum? For dagens unge jenter vil ikke far ha samme betydning, hverken som kulturelt symbol for verden derute (jf hans kjedelige liv) eller som psykologisk befrier fra det grenseløse forholdet til mor (mor sørger selv for grenser i dag). Dette betyr selvsagt ikke at dagens jente klarer seg utmerket uten far, men kanskje at hun trenger ham til noe annet? Kanskje far i dag først og fremst trengs som et kjærlighetsobjekt for jenter som ikke lenger er nødt til å plassere sin autonomi i det mannlige? En av våre jenter beskriver sitt første møte med far (et møte hun selv tar initiativ til 12 år gammel, da hun er vokset opp med enslig mor) som om det var et regelrett kjærlighetsstevne: Han har kjøpt blomster, hun ser ham først som en skygge i gangen og går mot ham med bankende hjerte. Vi skimter her kanskje konturene av en ny psykologisk historie hvor kjønnene omsider kan velge hverandre av lyst og kjærlighet - og ikke fordi de må supplere sin egen psykologiske utvikling gjennom hverandre.

For guttene ser det ut til at fars rolle blir å bekrefte at det ikke er umannlig å kombinere omsorg med styrke/prestasjon. Vi nevnte før at gutter med yrkesaktive mødre identifiserer seg mye sterkere med likestilling og omsorgsrabeid enn gutter med hjemmeværende mødre. Andre undersøkelser viser imidlertid at for at guttene skal lykkes i faktisk å bli de nærværende fedre som de nå ideologisk sett gjerne vil være, så hjelper det dem betydelig på vei at de har hatt en nærværende far selv (Hvistendahl 1987). På samme måte som jenter tradisjonelt har fått moderskapets psykologiske finesser inn med morsmelken, så ser det ut til at gutters psykologiske evne til det moderne farsskap også utvikles

gjennom, omenn ikke farsmelk, så farsomsorg. Fordi vi lever i en tid hvor fedrene forvalter deres farsrolle på ytterst forskjellig vis - fra de helt likestilte til de helt fraværende - kan vi altså forvente oss en betydelig polarisering også når det gjelder gutters forandring av psykologisk kjønn.

5. Frikobling og tydeliggjøring

Jenters mulighet for å opptre som autonome individer er helt klart et resultat av en lang historisk prosess, gradvis styrket gjennom generasjoner i dette århundrede hvor kjønn er blitt stadig mer frikoblet fra sosial skjebne (å være født kvinne signalerer ikke lenger noen entydig framtid foran komfuret). Tradisjonelt har det jo vært slik at kvinner var kjønn og menn individer. Det som gradvist har endret seg er den kulturelle tolkningsrammen slik at det i stigende grad er blitt mulig for kvinner å være kjønn og individ samtidig. For vår egen generasjon, kvinnekamps-generasjonen, hadde kjønnnet fortsatt en så sterk eim av skjebne at vi ofte måtte ty til en benektelse av vårt kjønn for å kunne oppleve individstatusen som reel (jf deltakelse i verden på menns premisser).

For unge jenter idag framstår ikke kjønnnet som så betent - antakeligvis fordi det som ikke binder, heller ikke truer. Hvis man kan være kjønn og individ samtidig, så er det jo ikke så farlig å være kjønn. Hvis det er riktig at jenter i dag har en styrket psykologisk autonomi og grenser rundt seg selv, så skjer jo også disse jentenes iscenesettelse av kjønn mot en bakgrunn av en allerede nokså sikker opplevelse av å være **noen**, et individ. Det betyr at de i neste runde faktisk også kan **bruke** kjønnnet for å styrke denne individualiteten, noe som for deres mødres generasjon må framstå som reneste selvmotsigelsen. For 90-åras jenter er det ikke bare selvsagt å nyte de menneskelige rettigheter, det er også en selvsagt del av de menneskelige rettigheter å få lov å være jente - og da ikke bare jente blant andre jenter (om enn i offentlighet), men jente i en

tokjønnet verden (unge jenter er ofte imot segregasjonistiske tiltak - ihvertfall på lengre sikt). En rekke av de fenomener som den feministiske mødre generasjonen lett tolker som tilbakeslag for kvinnekampen - som f eks skjønnhetsfiksering og slanking - kan faktisk også forstås som ledd i denne styrking av individualiteten.

Det betyr selvsagt ikke at det er uproblematiske fenomener - ikke bare i de mer dramatiske utgavene av spiseforstyrrelser, men også fordi jentene i sin kropps- og skjønnhetsfiksering kan bli redusert til objekter for seg selv i stedet for å kaste seg ut i selvforglemmende erobring av nye områder (noe som sannsynligvis krever at hun står ut med å ha fett hår en gang iblant, som Åsa Crona (1990) har uttrykt det). Kanskje det er slik at jenters ofte utrolig selvdisiplinerte kontroll over kroppen, faktisk representerer en ny illusjon om autonomi - minst like så "stedfortredende" som den som ble knyttet til relasjonen til menn: Hvis man bare kontrollerer sin kropp, kontrollerer man verden. Givetvis kommer vi ihvertfall også her til å se en polarisering mellom jenter: at det i dag er mulig å være individ og kjønn samtidig er uten tvil en stor befrielse for de som klarer det. Men det er samtidig også en kollosal vekst i prestasjonskravene og for noen vil det bety nederlag mer enn frisetting.

Hva betyr disse jenters nye autonomiprojekt for forholdet til guttene? Hun tydeliggjør seg som kjønn i en tokjønnet verden - og som alltid vil det bety at konstruksjonen av kjønn filtrer seg sammen med både maktrelasjoner og seksuelt begjær. Den tydeliggjøring som vi har sett skje i forhold til det motsatte kjønn virker ved første øyekast å bestå av motsattrettete bevegelser: På den ene siden skjer en offentlig polarisering hvor gutter og jenter nærmest framstår som uforsonlige motstandere. På den andre siden synes en slik offentliggjøring av kjønnskonflikten ikke nødvendigvis å stå i motsetning til en fredlig sameksistens på det private området (f eks vist i den økte omtalen av gutter som gode venner blant jenter i denne generasjonen). Kanskje den

intense maktkampen i det offentlige i hvertfall delvis kan forstås som uttrykk for begjær? Hvor mødre generasjonen var opptatt av maktkampen under begjæret, er døtrene kanskje mer opptatt av begjæret under maktkampen. Diskusjonens overopphetete stemning kan tyde på at det er noe slikt som er på ferde. I kjønns polariseringen synes det som om kjønnene blåser seg opp hver for seg **både** for å fastholde seg selv som tydelige (som subjekt med krav på respekt) **og** for å bli tydelig for den andre parten (som objekt med krav på attrå).

Det gamle i dette spillet er at forskjellen må opprettholdes - og kanskje nettopp den økte likheten på noen områder må kompenseres med en overdreven markering av det egne kjønn nettopp i dette heteroseksuelle møtet. Det nye er dels at denne tydeliggjørelse skjer på gruppenivå i offentligheten og uttrykkes gjennom helt andre former enn de som tradisjonelt knyttes til seksualitet. Fornuft og begjær leker med hverandre her. Dels - og endda viktigere - at det ofte er **jentene** som er drivkraften til at denne markering skal finne sted. I en viss forstand er det faktisk jentenes fortjeneste at også **guttene** blir tydelige som kjønn. Dette skjer ikke bare ved jentenes nitide jakt på mannsrollens mørkesider, men også ved deres ti-på-topp lister over skolens lekreste gutter, med **meget** inngående beskrivelser av disses kroppslige fortrinn. På en måte kan man si at det er **jentene** som her setter dagsordenen og som definerer når og på hvilken måte kjønn skal være relevant i den offentlige samtale.

Hvordan reagerer så guttene på disse fremadstormende jenter? På mange måter kunne de nok tenkt seg en litt mindre fokusert tilværelse. Noen av guttene svarer på jentenes kjønns offensiv ved defensivt å late som om den ikke eksisterer (ser litt fraværende ut gjennom vinduet, eller benytter seg av det som tidligere er blitt forstått som "jentestrategier" i klasserommet - tisker og hvisker og sender hverandre megetsigende blikk). Disse gutter framstår som lettere anakronistiske. Andre svarer ved hjelp av mer offensiv bruk av ironi og latterliggjøring f eks ved å

starte en klubb som de kaller "Myke Mannssjåvinister" med paroler av typen: "Fram for bigami" og "Kvinner ut av trafikken" (se Kleven 1993). Men selv om noen av jentene reagerer akkurat så surt og forurettet som initiativtakerne ønsket (og dermed legges også klubben ned - da var "målet nådd" som en av guttene uttrykte saken), så er det likevel nokså påfallende at det er **jentenes** definisjon av guttenes kjønn som kommer til uttrykk både i navn og emblem. Emblemet består nemlig av en mann med kroppsbyggerkropp, lav panne og tomt blikk som tårner over to silikonpupperte damer som slingrar seg lidderlig/underdanig om hans ben). Gjennom sin latterliggjøring av det de oppfatter som jentenes stereotype bilder av menn, gir de selvsagt også sin tilslutning til at denne type mann er latterlig. Akkurat som kvinnene ved hans føtter ikke kan være noe annet enn en projeksjon fra denne neanderthalerliknende mann. Og på en måte er det som om de vil meddele jentene at, o.k. **den type kjønn** er ikke hva vi ønsker, men la oss heller se hvor vi er nå.

At jentene er aktive i forandringen av kjønnsdiskursen (både i forhold til sin feministiske mødregenerasjon og sin trege samtidsgenerasjon av gutter) må selvsagt ikke forveksles med at de nå er istand til å definere **hele** spillet. Også på denne skolen finnes en sterk asymmetrisk kjønnskultur, hvor ikke minst de gutter som har anammet noen av tidens mer kjønnsprogressive ideer framstår som myke sjefer med varme armkroker og lune smil. Også disse jentene forteller om hvordan de glider inn i kjærlighetsrelasjoner som utsletter dem som personer og hvor vanskelig det er å "prioritere" venninner når den heteroseksuelle dyaden er etablert.

Dette forklarer kanskje også den tendens som vi får inntrykk av finnes hos mange jenter til at prioritere venninnene. Det kan virke som om venninnegruppen idag antar en betydelig viktigere rolle som garantister for voksent liv enn det å bli voksen gjennom å få seg kjæreste. I noen tilfeller skjer dette ved hjelp av en intens innsats fra jentenes side for

å holde guttene på armlengdes avstand. Den nye offentlige jenteintimiteten som vi beskrev ovenfor er derfor blitt fortolket som en form for "kyskhetsbelte" (Kleven 1992), hvor jentene søker seg til hverandre i den fase av livet hvor de skal etablere sin individualitet, av frykt for å "miste seg selv" hvis de inngår i kjærlighetsrelasjoner til gutter. I Kari Vik Klevens undersøkelse tar denne avgrensning overfor menn seg nok så aggressive uttrykk, som f.eks. i en klubb jentene danner med navnet "Balleknuserpartiet". Den går ut på at jentene inviterer hverandre til fester hvor en av aktivitetene består i å stikke hull på balloner dandert som mannlige kjønnsorgan! Andre jenter synes heller å fungere nærmest kontrafobisk på dette området: De flørter vilt, forbruker gutter i fleng og setter en viss sadistisk ære i å stoppe opp når det brenner som hetest og beviser derigjennom at de har full kontroll. Her blir bruk- og kastmentalitet vis-à-vis gutter i grunnen et like sterkt kyskhetsbelte. At dette nye psykologiske autonomiprojektet krever slike foranstaltninger for å lykkes, antyder at det enda ikke er selvsagt på samme vis som den moderne kjønnsrollen er det, men at det er noe på gang.

Referanser:

- Bengtsson, Margot (1990): **Könssocialisation och social förändring: Om brott och kontinuitet i ungdomars identitetsutveckling från 1950 til 1970/80-tal.** Psykologi i tillämpning nr.1. Institutionen för tillämpad psykologi. Lunds universitet.
- Benjamin, Jessica (1990): An Outline of Intersubjectivity: The Development of Recognition. In: **Psychoanalytical Psychology** 7(Suppl.):33-46.
- Bjerrum Nielsen, Harriet & Monica Rudberg (1989): **Historien om jenter og gutter: Kjønnssosialisering i et utviklingspsykologisk perspektiv.** Oslo: Universitetsforlaget. Dansk oversettelse 1991: Historien om piger og drenge. Gyldendal.
- Bjerrum Nielsen, Harriet & Rudberg, Monica (1993): Gender, body and beauty in adolescence. In: **Young. Nordic Journal of Youth Research.** 1,2. Finnes også i Bjerrum Nielsen & Rudberg: **Psychological Gender and Modernity.** Scandinavian University Press 1994.
- Christensen, Ann-Dorte (1994): Generation, køn og politisk mobilisering. In: **Kvinder, køn og forskning** 3,1:9-28.
- Crona-Leandoer, Åsa (1991): **Bakom spegeln - om utseende och kvinnokamp.** Stockholm: Prisma.
- Hvistendal, Marianne. (1987): **Medforeldreskap. Intervjuer med småbarnsfedre.** Hovedoppgave i psykologi, Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo.
- Kleven, Kari Vik (1992): **Jentekultur som kyskhetsbelte.** Oslo: Universitetsforlaget.
- Kleven, Vik Kari (1993): Deadly earnest or post-modern irony: New gender clashes? In **Young. Nordic Journal of Youth Research.** 1,4:40-59.
- Lippe, Anna von der & Tove Træsdal (1988): Mor som kompetansem modell for datter: Refleksjoner over et kasus. In: **Tidsskrift for Norsk Psykologforening.** 25.

- McRobbie, Angela & Jenny Garber (1975): Girls and Subcultures: An Exploration.
In: Stuart Hall & Tony Jefferson (eds.): **Resistance through Rituals: Youth subcultures in post-war Britain**. London: Hutchinson.
- Togeby, Lise (1993): The Political Implications of the Increasing Number of Women in the Labour Force. In: **Comparative Political Studies**.
- Åström, Lissi (1986): **I kvinnoled. Om kvinnors liv genom tre generationer**. Lund: Liber.

I FREIA's tekstserie er udkommet:

1. Karin Widerberg: Udfordringer til Kvinneforskningen i 1990'erne - foredrag på Center for Kvinneforskning i Aalborg 10.5, 1990.
2. Feminist Research. Aalborg University. Report 1976-1991, 1992.
3. Ann-Dorte Christensen: Kvinder i den nye fredsbevægelse i Danmark - mellem køkkenruller, resolutioner og teltpæle, 1992.
4. Ulla Koch: Uformel økonomi og social arbejdsdeling - en fortælling om tværfaglighed og det umuliges kunst, 1992.
5. Marianne Rostgaard: Kvindearbejde og kønsarbejdsdeling i tekstilindustrien i Danmark ca. 1830 - 1915, 1992.
6. Inger Agger: Køn og krænkelse - om politisk vold mod kvinder, 1992.
7. Margrethe Holm Andersen: Heks, hore eller heltinde? - et case-studie om tanzanianske kvinders politiske deltagelse og kønsideologier i forandring, 1993.
8. Ulla Koch: A Feminist Political Economics of Integration in the European Community - an outline, 1993.
9. Susanne Thorbek: Urbanization, Slum Culture, Gender Struggle and Women's Identity, 1993.
10. Susanne Thorbek: Køn og urbanisering, 1994.
11. Poul Knopp Damkjær: Kvinder & rektorstillinger - et indlæg i ligestillingsdebatten, 1994.
12. Birte Siim: Det kønnede demokrati - kvinders medborgerskab i de skandinaviske velfærdsstater, 1994.
13. Anna-Birte Ravn: Kønsarbejdsdeling - diskurs og magt, 1994.
14. Bente Rosenbeck: Med kønnet tilbage til den politiske historie, 1994.
15. Jytte Bang og Susanne Stubgaard: Piger og fysik i gymnasiet, 1994.
16. Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudberg: Jenter og gutter i forandring, 1994.

FREIA, Center for Kvindeforskning i Aalborg, er en tværfaglig organisering af kvindeforskere ved Aalborg Universitet, med tyngdepunkt på det samfundsvidenskabelige fakultet, inden for antropologi, historie, sociologi, politologi, økonomi og udviklingsstudier. Det nuværende forskningsprogram "Kønsrelationer, magt og identitet i et udviklingsperspektiv" er ramme om en række individuelle projekter. FREIA er en del af Institut for Samfundsudvikling og Planlægning.